
Stenografisch verslag van een openbaar verhoor in het kader van de parlementaire ondervragingscommissie Ongewenste beïnvloeding uit onvrije landen (POCOB) op 17 februari 2020 in de Enquêtezaal van het Logement te Den Haag.

Gehoord wordt: de heer Bouharrou (vicevoorzitter van de Raad van Marokkaanse Moskeeën Nederland, RMMN).

Aanvang: 10.00 uur

Voorzitter: Rog

Griffier: Sjerp

Aanwezige leden van de commissie: Van den Berge, Kuzu, Edgar Mulder, Van Raak, Rog, Schonis, Segers, Stoffer en De Vries.

De **voorzitter**: Goedemorgen. De afgelopen week heeft de parlementaire ondervragingscommissie onderzocht welke ongewenste beïnvloeding er plaatsvindt van maatschappelijke en religieuze organisaties in Nederland, zoals moskeeën, uit onvrije landen, en hoe deze invloed kan worden doorbroken. In deze tweede verhoorweek staan drie casussen centraal. Vandaag, op verhoordag 4, verdiepen we ons in de As-Soennah moskee in Den Haag. Daarvoor verhoren wij de vicevoorzitter van de Raad van Marokkaanse Moskeeën Nederland, de voormalig bestuursvoorzitter van de As-Soennah moskee en de voormalig burgemeester van Den Haag. Voordat wij de openbare verhoren starten, hecht ik er waarde aan om namens de gehele commissie het volgende met u te delen. Vorige week heeft deze commissie vernomen dat er bedreigingen zijn geuit naar aanleiding van het werk van deze commissie. Wij vinden het onacceptabel dat wie dan ook bedreigd of geïntimideerd wordt. Nu verhoorweek 2 van start gaat, vind ik het van belang u te laten weten dat de commissie dit te allen

tijde veroordeelt.

Aan de orde is het openbaar verhoor van de heer Bouharrou. Meneer Bouharrou, ik heet u namens de parlementaire ondervragingscommissie welkom. U bent vicevoorzitter van de Raad van Marokkaanse Moskeeën Nederland. U heeft de commissie een notitie doen toekomen, waarvoor dank. Deze is inmiddels gepubliceerd op de website van de Tweede Kamer. In dit verhoor stelt de commissie u vragen over ongewenste beïnvloeding van maatschappelijke en religieuze organisaties in Nederland, waaronder moskeeën, uit onvrije landen en hoe deze invloed kan worden doorbroken. U wordt gehoord als getuige. Dit verhoor vindt plaats onder ede. U heeft aangegeven de belofte af te leggen. Ik vraag u met die belofte te bevestigen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zult zeggen. Ik verzoek u daarom te gaan staan.

In handen van de voorzitter legt de heer Bouharrou de belofte af.

De **voorzitter**: U staat nu onder ede. Wij bieden getuigen de gelegenheid een korte openingsverklaring af te leggen. Ik begrijp dat u daar graag gebruik van wilt maken. Ik bied u daartoe nu de gelegenheid.

De heer **Bouharrou**: Dank u wel, voorzitter. Dank u wel, commissie. In navolging op de verhoren van vorige week wil ik meedelen dat uw commissie een belangrijk fenomeen onderzoekt. Ik begrijp de aanleiding goed. Naar aanleiding van de uitzendingen van Nieuwsuur heeft uw commissie besloten om onderzoek te doen naar ongewenste financiering van moskeeën. Ik werd met name getriggerd door de woorden van de heer Dick Schoof, de directeur-generaal van de AIVD. Hij wees op aanjagers binnen de moslimgemeenschap die een minderheid vormen, maar die wel op disproportionele wijze van zich laten horen in het publieke domein en maatschappelijke debat. Dat onderschrijf ik. Het grootste slachtoffer hiervan is de moslimgemeenschap zelf, door alle beeldvorming die dat meebrengt. Ik denk dat we ervoor moeten waken dat we de aanjagers belonen door zelf

ook op disproportionele wijze te reageren, waarmee wij hen op hun wenken bedienen en de hele moslimgemeenschap benadelen. Dat kan gewoon niet de bedoeling zijn.

Nederlandse moslims zijn volwaardige burgers die zeer belangrijke bijdragen leveren aan onze samenleving, elke dag weer. Elke dag zie en hoor ik belangrijke, ongekend grote succesverhalen, van artsen, advocaten, leraren, ondernemers. De lijst is te lang om af te lopen. Van hen hoor ik hoe belangrijk de islam is in hun leven, hoe de islam voor hen een positieve leidraad vormt voor de eigen ontwikkeling en die van anderen. Aan die succesverhalen wordt in verhouding helaas erg weinig aandacht geschonken in het publieke en politieke debat. De islam is een sterke kracht en biedt voldoening voor veel Nederlandse moslims, vooral in tijden van tegenspoed. Maar bij verkeerd belijden kan de islam ook veel leed veroorzaken. Dat geldt voor elke religie. We moeten ervoor waken dat wij een hardnekkige, onverdraagzame minderheid binnen de moslimgemeenschap, die uit is op verdeeldheid en het opeisen van alle aandacht, het podium geven waar ze om vraagt. Anders doen we geen recht aan een belangrijke en volwaardige bevolkingsgroep binnen onze samenleving, die ook deel uitmaakt van de recente geschiedenis. Zo weten bijvoorbeeld weinig mensen dat moslims hebben bijgedragen aan de bevrijding van Nederland van nazi-Duitsland. Ze hebben daar hun leven voor gegeven. Nederlandse moslims leveren een grote bijdrage aan het verdedigen van onze democratische normen en waarden, en zullen een belangrijke bijdrage blijven leveren voor de toekomst. De echte strijd binnen de moslimgemeenschap tegen onverdraagzaamheid is al lang gaande, maar speelt zich af buiten het gezichtsveld van velen. Dat is iets wat wij goed moeten beseffen in het sterk gepolariseerde islamdebat. Zonder de Nederlandse moslimgemeenschap gaan we het niet redden en worden we allemaal verliezers.

Vorige week zijn verschillende deskundigen en getuigen gehoord. Ik heb verschillende waarden en analyses horen terugkomen die ik onderschrijf. Het standpunt van de Raad van Marokkaanse Moskeeën kan ik in enkele woorden vatten: focus op ongewenst gedrag in plaats van orthodoxie,

proportioneel reageren, transparantie en weerbaarheid. Ik zal de vragen van uw commissie naar eer en geweten beantwoorden. Ik wil u daarbij wel vragen om begrip te tonen voor mijn standpunt dat ik uit privacyoverwegingen geen namen zal noemen van personen of organisaties die niet aan het woord zijn geweest of aan het woord komen ten overstaan van uw commissie, temeer omdat geen wederhoor plaatsvindt bij die personen of organisaties. Wel ben ik uiteraard bereid om de betreffende namen van personen of organisaties na het verhoor aan u te doen toekomen. Dank u wel.

De **voorzitter**: Dank u wel, meneer Bouharrou. Dit verhoor zal worden afgenomen door de heer Van Raak en mevrouw De Vries. Meneer Van Raak zal beginnen. Ik geef het woord aan hem.

De heer **Van Raak**: Kunt u kort uiteenzetten wanneer en hoe deze onverdraagzame minderheid, zoals u dat noemt, of zoals de heer Schoof dat eerder een "groep politieke salafisten" noemde, voet aan de grond heeft gekregen in Nederland? Wanneer is dat gebeurd en hoe is dat in zijn werk gegaan? Kunt u dat kort schetsen?

De heer **Bouharrou**: Ik denk dat het van alle jaren is dat vertegenwoordigers, woordvoerders, van een ultraorthodoxe stroming binnen de islam proberen voet aan de grond te krijgen in Nederland, eigenlijk al sinds de jaren tachtig. Alleen is dat niet altijd goed gelukt. Het is pas echt van de laatste jaren dat daar veel meer animo voor is. Ik denk dat dat met name te maken heeft met de verjonging van de moskeebesturen. De eerste generatie moskeebestuurders kwam uit Marokko en Turkije. Die wilden gewoon een aantal moskeeën openen, oprichten, en dat was het zo'n beetje. De huidige generatie is daar iets meer ontvankelijk voor. Ik denk dat zij ook veel meer, zeg maar, letten op de stromingen die vanuit de Golfstaten komen. We leven natuurlijk in een technologisch tijdperk van sociale media, dus grenzen kennen we niet echt meer. Er zijn een aantal predikers, met

name op sociale media, die gewoon heel veel volgers hebben. Het bereik wordt steeds groter. Het is een minderheid, maar het is wel een hardnekkige minderheid, omdat zij op disproportionele wijze goed van zich kunnen laten horen. Ze zijn verbaal heel begaafd. Ze kunnen ook bogen op hele goede kwaliteit van onderwijs. De traditionele moskeebesturen, docenten eigenlijk, hebben niet zo heel erg veel weerwoord daartegen of kunnen geen alternatief bieden.

De heer **Van Raak**: U noemde net ook "ultraorthodoxe stroming". Vanaf de jaren tachtig zijn er al pogingen geweest om in Nederland invloed uit te oefenen. U zegt ook dat dat pas de laatste jaren succesvol is geweest. Kunt u aangeven om hoeveel moskeeën het gaat, naar uw inschatting?

De heer **Bouharrou**: Het blijft een minderheid. Als we het hebben over -- wat zal het zijn -- tussen de vijftien en maximaal twintig moskeeën, dan is dat al best veel. Ik moet aangeven dat er ook onderscheid moeten worden gemaakt tussen, laten we zeggen, stromingen of invloed vanuit het moskeebestuur en de achterban. Het is zo dat een moskeebestuur vaak een achterban met honderden leden heeft. Het is niet zo dat de hele achterban een bepaalde stroming volgt. Een imam of een bestuurslid kan eigenlijk al de beeldvorming naar zich toetrekken, terwijl niet is gezegd dat de hele achterban ook een ultraorthodoxe stroming belijdt.

De heer **Van Raak**: Kunt u aangeven wanneer die invloed in uw ogen ongewenst is?

De heer **Bouharrou**: Dat hangt een beetje af vanuit welk perspectief dat wordt gezien. Als we het zien vanuit de moslimgemeenschap, dan is het in beginsel ongewenst wanneer afgedaan wordt aan de autonomie en de onafhankelijkheid van het moskeebestuur en de achterban. Dat is gewoon ongewenst, omdat men dan niet in alle vrijheid kan kiezen en, laten we zeggen, de stroming binnen de islam kan belijden zoals wij die van oudsher

kennen. Maar van de andere kant, ook vanuit het perspectief van de samenleving als geheel, vanuit het perspectief van de overheid, is het ook ongewenst als het op een bepaalde manier wordt beleden die in strijd is met de fundamentele waarden en normen zoals wij die kennen in onze samenleving. Dat is toch wel een probleem. De normen en waarden die men bijvoorbeeld in de Golfstaten, in een land als Saudi-Arabië, kent: daar denken wij hier in Nederland anders over. Op zich is dat ook niet in overeenstemming met de stroming zoals wij die kennen van oudsher.

De heer **Van Raak**: Dat is dus zowel nadelig voor onze samenleving, alsook voor de gemeenschap van moslims in Nederland. Is in die beïnvloeding ook een specifieke rol voor bepaalde groepen, voor bepaalde personen, voor bekeerlingen? Zijn bepaalde etnische groepen daarin dominant? Kunt u daar wat over vertellen?

De heer **Bouharrou**: Wat mij een beetje opvalt is dat de term "bekeerlingen", als we het hebben over autochtone Nederlanders die zich bekeerd hebben tot de islam: dan zien we wel dat zij heel erg strikt in de leer kunnen zijn. Ik zeg niet dat dat altijd het geval is, maar dat valt ons wel op. Wij zien dat die zich wat meer uitlaten en wat dominanter in het publieke debat zijn. Maar dat geldt evenzeer bijvoorbeeld voor Marokkaanse Nederlanders en andere etniciteiten. Ik denk niet dat daar heel erg een conclusie uit getrokken kan worden. Ik denk dat het echt meer iets is van de jongere generatie, die gewoon verbaal heel begaafd is, sociale media goed gebruikt en veel professioneler te werk gaat dan de traditionele moskeebestuurders.

De heer **Van Raak**: Vorige week hebben we ook gezien, in een voorbeeld uit Geleen, hoe een moskee werd overgenomen. Krijgt uw organisatie ook signalen van moskeeën of moskeegangers dat dit soort zaken zich in Nederland afspelen?

De heer **Bouharrou**: Als er een ander geluid wordt gehoord, laten we zeggen het geluid van de meerderheid -- laat ik dat goed benadrukken -- dan zien we wel dat er een bepaalde sociale druk wordt uitgeoefend. Je ziet dat ... Als u goed gekeken heeft, heeft u in de laatste uitzending van Nieuwsuur bijvoorbeeld kunnen zien dat er een aantal imams en docenten aan het woord zijn geweest. Na afloop hebben sommigen daarvan bedreigingen ontvangen. Druk, sociale druk, belachelijk maken, zeggen dat iemand geen goede imam is, dat hij niet weet waar hij over praat, dat soort zaken: dat hakt er wel in. Dan denk je twee keer na voordat je de volgende keer van je laat horen.

De heer **Van Raak**: Kunt u ook voorbeelden noemen van soorten dreigingen? Waar moeten we dan aan denken?

De heer **Bouharrou**: Dat kan velerlei zijn. Ik denk dat het voornamelijk gaat om sociale druk, van "je bent geen goede moslim", "je zorgt voor verdeeldheid binnen de moslimgemeenschap", dat soort uitlatingen met name. Er zijn natuurlijk ook excessen. Ik moet zeggen dat ik wel geschrokken ben van vorige week. Dat zijn toch wel zeldzame dingen, als er dat soort bedreigingen worden geuit. Ik denk dat wij zo iemand gewoon goed moeten steunen en dat we ook helder moeten maken dat het enige antwoord is om op dezelfde voet door te gaan. Zulke helden hebben we meer nodig in het land.

De heer **Van Raak**: U hebt ook de angst dat deze onverdraagzame minderheid in de publieke opinie, maar ook in moskeeën, gaat bepalen wanneer iemand wel of niet een goede moslim zou zijn?

De heer **Bouharrou**: Ja, qua beeldvorming kan dat het geval zijn. Ik denk dat daarom belangrijk is dat ... We hebben allemaal succesverhalen in dit land. Er zijn zo veel Nederlandse moslims die het hartstikke goed doen. Ik denk dat als wij veel meer van ons laten horen ... We zijn bijvoorbeeld recent

gestart met een pilot in een Nederlandse gemeente om het geluid van de meerderheid goed te laten horen. Daarbij zijn sociale media gewoon heel belangrijk. We moeten daar iets tegenoverstellen.

De heer **Van Raak**: Daar komen we later in het verhoor nog uitgebreid op terug, maar alvast dank daarvoor. Ziet u ook verzet binnen moskeeën? Verzetten leden van moskeeën of bezoekers zich tegen de invloed van deze politieke salafisten of deze onverdraagzame minderheid?

De heer **Bouharrou**: Ja, dat zien we. Dat zien we zeer zeker. Als er bijvoorbeeld een nieuwe imam wordt aangesteld, waarvan de achterban zegt "hier staan we niet achter", dan zien we dat er verzet is, de ene keer wat meer verzet dan de andere keer. We hebben een keer een incident gezien -- dat ook in de media goed gevolgd kon worden -- dat er wat rumoer was, wat strubbelingen. Dus dat verzet is er. Dat verzet is er ook altijd al geweest. Maar soms lukt het. Soms lukt het om een bepaalde imam, of een bestuurder, toch te handhaven. Dat is met name het geval als er bepaalde invloeden van buitenaf zijn. Dat trekt dan heel veel aandacht en publiciteit.

De heer **Van Raak**: Kunt u aangeven waarom dat dan niet lukt en kunt u aangeven wat die invloeden van buiten zijn, op het moment dat het niet lukt?

De heer **Bouharrou**: Nou, ja, als bijvoorbeeld een heel bestuur, zeg maar, onder invloed staat, dan kan ik me voorstellen dat het wat lastiger is om dan de achterban, zeg maar, wat dominanter te laten worden. Dat kan dan lastig zijn. Ik zeg daarmee niet dat het dan gehandhaafd blijft, maar het kan wel lastig zijn. De manier om dat te doorbreken, is toch wel dat de achterban voet bij stuk houdt en telkens aangeeft: dit is niet wat wij willen, dit is niet waar wij voor staan. Op een gegeven moment zal het bestuur onder die druk dan toch moeten vertrekken, of de imam zal moeten vertrekken. We zien dat dat ook helpt, met name als de media erbij komen. Niemand zit te wachten op negatieve publiciteit, dus dat helpt.

De heer **Van Raak**: Ja, daar komen we straks ook nog op terug. U zegt in ieder geval dat weerbaarheid en transparantie vanuit de gemeenschap kunnen helpen om te voorkomen dat die moskeeën worden overgenomen.

De heer **Bouharrou**: Ja, als we het hebben over transparantie ... Transparantie is heel belangrijk. Dat is eigenlijk het belangrijkste wat er is, vind ikzelf. Ik denk dat met name als we het bijvoorbeeld hebben ... We hebben een aantal oplossingsvoorstellen gedaan, ook aan de overheid. Ik kan daar op zich wel op ingaan?

De heer **Van Raak**: Daar komen we later, aan het einde van het verhoor, nog uitgebreider op terug. Dan wil ik u daar alle ruimte voor geven. Eigenlijk willen we eerst weten over welke stichtingen en moskeeën u zich de meeste zorgen maakt.

De heer **Bouharrou**: We hebben natuurlijk in de media al een aantal stichtingen voorbij zien komen. Ik maak mij met name zorgen om stichtingen die vanuit het buitenland zowel financieel gezien alsook in natura invloed kunnen uitoefenen. We hebben ze in de media al voorbij zien komen. Ik kan op zich een aantal andere namen noemen die misschien niet allemaal in de media voorbij gekomen zijn. Die kan ik na het verhoor aan uw commissie doen toekomen.

Waar ik mij met name zorgen om maak, zijn een aantal politiek-salafistische aanjagers, die op sociale media behoorlijk actief zijn. Daarover maak ik me ook wel zorgen.

De heer **Van Raak**: Waarom vindt u het zo moeilijk om namen te noemen? We merken vaker dat mensen geen namen willen noemen of durven noemen. Kunt u dat verklaren?

De heer **Bouharrou**: Het is geen kwestie van durven noemen. Het is meer wat ik al aangaf in de openingsverklaring: ik kan op zich wel namen noemen van instellingen of organisaties die hier voor uw commissie verschijnen. Ik vind alleen ... Personen of organisaties die niet voor uw commissie verschijnen, kunnen ook geen wederhoor toepassen. Ik vind het niet chic als ik hier namen ga noemen, terwijl zij zich niet kunnen verweren.

De heer **Van Raak**: Maar As-Soennah is een organisatie waar u zich ook zorgen om maakt?

De heer **Bouharrou**: Nou, wij hebben in april 2018 in de media beelden gezien van predikers die daar zijn afgevaardigd en die bepaalde boodschappen, toch wel extreme boodschappen, hebben verkondigd. Ja, daar maak ik me zorgen over, absoluut. Dan denk ik bij mezelf ... Kijk, als we hebben over de As-Soennah moskee: de As-Soennah moskee heeft een hele grote achterban. Ik denk dat die achterban ook een belangrijk slachtoffer is van die invloeden. Daar moeten we echt voor waken. Ik denk dat het geen enkele zin heeft om de moskee an sich te veroordelen. Ik denk dat we de moskee moeten helpen met het vrijmaken van die invloeden, zoals bijvoorbeeld bestuursleden die niet goed kunnen omgaan met bepaalde elementen of krachten, predikers die daar worden uitgenodigd, en financiën die vanuit het buitenland komen en die bepaalde voorwaarden met zich meebrengen. Dat zijn de zaken waar we ons, denk ik, proportioneel op moeten focussen.

De heer **Van Raak**: Die zorgen hebt u ook nu nog over deze moskee, As-Soennah?

De heer **Bouharrou**: Ik kan niet uit eigen waarneming aangeven hoe het nu precies is. Ik weet wel dat de bestuursvoorzitter is vertrokken bij de moskee, dus ik denk dat uit uw onderzoek bij de moskee zelf zal moeten blijken in hoeverre die invloeden er nog zijn, maar ik heb daar zelf geen zicht meer op.

De heer **Van Raak**: En alFitrah in Utrecht? Is dat ook een organisatie waar u zich zorgen om maakt?

De heer **Bouharrou**: Dat is een organisatie waar ik me zorgen over maak. Ook daarvan moet ik aangeven dat ik me moet baseren op de informatie die ik ontvang en die ik ook in de media zie, met name bij Nieuwsuur. Als ik de rapporten zie die zijn verschenen, als het gaat om onderwijs, dan maak ik me zorgen. Ik maak me ook zorgen als het gaat om klasjes die weleens ontstaan in het land, die ook wel banden hebben, zeg maar, met de organisatie. Ik heb in het verleden weleens klasjes weggestuurd uit moskeeën, nadat ik erachter was gekomen dat zij op een bepaalde manier onder invloed stonden van die organisatie.

De heer **Van Raak**: Dat waren klasjes in moskeeën die aangesloten zijn bij de Raad van Marokkaanse Moskeeën Nederland?

De heer **Bouharrou**: Ja, waarvan dan niet werd aangegeven dat zij onder bepaalde invloed stonden. Pas nadat wij erachter kwamen dat zij bepaald lesmateriaal gebruikten en dat zij werden aangestuurd door bepaalde personen, dan ga je gelijk over tot actie.

De heer **Van Raak**: Die bepaalde personen en dat materiaal kwamen van alFitrah?

De heer **Bouharrou**: Wij hebben aanwijzingen gekregen dat het uit die richting kwam, ja.

De heer **Van Raak**: El Waqf? Al-Fourqaan? Zijn dat ook organisaties waar u zich zorgen om maakt?

De heer **Bouharrou**: Nou ja, goed, ik kan me alleen maar baseren op de berichten die wij ontvangen. We hebben het dan met name over financiën die uit het buitenland komen. Laten we zeggen: de berichten die ons bereiken, stemmen ons niet vrolijk, maar ik kan nu niet met zekerheid aangeven wat zich daar nou precies afspeelt of wat de feiten precies zijn. Daar hebben wij geen zicht op.

De heer **Van Raak**: Over de financiering gaat mijn collega u nog een aantal vragen stellen.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Ja. Meneer Bouharrou, ik wil het inderdaad met u hebben over de financiering en de invloed vanuit het buitenland. In hoeverre krijgen Marokkaanse moskeeën binnen uw raad ook geld uit het buitenland?

De heer **Bouharrou**: Ik moet vooropstellen dat vrijwel alle moskeeën geld krijgen vanuit het buitenland. Ik denk dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen het geld verkrijgen uit bijvoorbeeld de Golfstaten en geld verkrijgen uit bijvoorbeeld Europa. Als we het hebben over geld verkrijgen vanuit bijvoorbeeld de Golfstaten, is het niet per definitie ongewenst. Dat wil ik even duidelijk benadrukken. In de Golfstaten is het bijvoorbeeld zo dat men daar ook aan zakat doet, dus geld inzamelen om te verstrekken aan een goed doel. Een van die goede doelen is dan ook het buitenland, waaronder Nederland. Zodoende ontvangen veel moskeeën dus geld vanuit het buitenland. Ook moskeeën die bij ons zijn aangesloten, hebben weleens geld ontvangen vanuit het buitenland.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U heeft het enerzijds over geld uit Europa. Kunt u daar iets meer over vertellen? En komt er ook geld vanuit Marokko naar de moskeeën in Nederland?

De heer **Bouharrou**: Ik weet dat er ... Als we het hebben over Marokko, weet ik dat het decennialang voorkomt dat er wat gelden vanuit Marokko komen.

Ik hoorde dat een collega van mij, de vicevoorzitter van het Contactorgaan Moslims en Overheid, het daar ook over had. Er zijn gemeenschappelijke belangen, zoals bijvoorbeeld het tegengaan van extreme invloeden of het geven van trainingen of cursussen aan imams. Daar wordt dan geld aan besteed. Als we het hebben over bijvoorbeeld Europa: het is normaal gebruik dat moskeeën in Nederland, België, Frankrijk en Spanje bijvoorbeeld, met name als het gaat om bepaalde projecten, activiteiten, dat geld wordt ingezameld. Je gaat dan spreekwoordelijk met de pet rond, zoals we dat bij kerken ook kennen. Dan wordt er geld ingezameld.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar dat is dus geld dat buiten Nederland vandaan komt en dat ook uit andere Europese landen naar Nederland toe komt?

De heer **Bouharrou**: Ja, dat komt voor.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U zei dat uit Marokko ook financiële geldstromen vandaan komen. Aan wat voor bedragen moet ik dan denken?

De heer **Bouharrou**: Daar heb ik niet heel veel zicht op. Ik hoor verschillende verhalen. Soms is het tientallen duizenden, soms is het iets meer, donaties. Ik heb niet concreet zicht op hoeveel dat precies is, maar er zit volgens mij niet echt een belangrijke of een ... Laten we zeggen: afspraken die gemaakt zijn over hoeveel precies hiernaartoe moet komen of hiernaartoe moet gaan. Daar heb ik dus geen zicht op.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Daar heeft u geen zicht op. In hoeverre is er dan wel sprake van invloed vanuit Marokko op de moskeeën?

De heer **Bouharrou**: Ik denk dat dat heel erg meevalt, om een betrekkelijk eenvoudige reden. Moskeeën in Nederland, met name degene die Marokkaans geëtniceerd zijn, om het zo maar even te zeggen, zijn heel erg

autonoom, van oudsher. Op het moment dat de moskee is gesticht, in de jaren zeventig en de jaren tachtig, is dat gedaan met geld vanuit de gemeenschap. Die link, dat verband, met Marokko is er van oudsher niet echt geweest, dus de invloed vanuit Marokko ... Ik weet dat het af en toe weleens gebeurt, of dat er althans een poging is gewaagd, maar die strandt vrij snel, omdat moskeebesturen in Nederland daar niet echt op zitten te wachten. Dus die band met Marokko, met moskeebesturen, is niet zo heel sterk.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Met de moskeebesturen niet, maar Marokkanen blijven natuurlijk onderdaan van Marokko. Loopt de beïnvloeding wel via die lijnen?

De heer **Bouharrou**: Ik kan het eigenlijk geen "beïnvloeding" noemen. Ik maak bijvoorbeeld wel mee dat informatie wordt gegeven, bijvoorbeeld via het consulaat of via de ambassade. Dat gebeurt periodiek. Of dat gelijk kan worden gesteld met beïnvloeden: dat denk ik niet. Ik denk dat Marokko ook een hele uitdaging kent, zeg maar, als het gaat om bijvoorbeeld het tegengaan van ultraorthodoxe stromingen. Daar is af en toe weleens wat overleg over. Maar ik heb geen belangrijke voorbeelden waarvan ik denk: oeps, hier gaat het niet goed, of zo.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Welke informatie komt er dan vanaf het consulaat?

De heer **Bouharrou**: Dat zijn gewoon basale dingen, zoals bijvoorbeeld gebedstijden, coördinatie is dat, gebedstijden, bijvoorbeeld het offerfeest. Dus informatie over tijden, die ik net al noemde. Het zijn best wel basale dingen, dus niet echt ...

Mevrouw **Aukje de Vries**: Geen inhoudelijke zaken?

De heer **Bouharrou**: Niet echt, nee.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Uit welke landen ziet u nog meer beïnvloeding als het gaat om de financiën? Wat zijn de belangrijkste volgens u?

De heer **Bouharrou**: Ik denk dat het met name organisaties zijn vanuit Saudi-Arabië, vanuit Qatar, vanuit Koeweit, vanuit de Verenigde Arabische Emiraten: dat zijn, denk ik, de landen die wel structureel zijn teruggekomen.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Die namen hebben wij inderdaad vaker gehoord. U zei ook dat er ook donaties vanuit Marokko komen. Vindt u dat gewenst?

De heer **Bouharrou**: Nou, ja, donaties ... Kijk, ik denk dat we een goed onderscheid moeten maken, want ik zie dat wel vaak terugkomen. Als iemand wil doneren, dan denk ik dat het niet zozeer heel erg belangrijk is uit welk land dat precies vandaan komt. We moeten, denk ik, opletten dat we landen niet gaan incrimineren. Als een bepaalde organisatie vanuit het buitenland iets wil doneren of financiering wil verstrekken, dan denk ik dat dat op zich wel moet kunnen. Ik denk dat het ongewenst is wanneer vanuit een bepaalde organisatie helder wordt gemaakt dat er bepaalde voorwaarden aan worden verbonden, dus dat er echt invloed meegaat. Dat is ongewenst. Ik denk dat we ons daarop moeten focussen. Als dat gebeurt, vind ik het ongewenst, ook als dat vanuit Marokko zou plaatsvinden.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U heeft zelf in De Gelderlander aangegeven dat het zorgelijk is dat er geld geschonken wordt door onvrije landen die met een lange arm willen bepalen wat er gebeurt in onze moskeeën. Kunt u daar wat concrete voorbeelden bij noemen?

De heer **Bouharrou**: We hebben ze op zich in de media al voorbij zien komen, dat er dan ... Waar ik mij bijvoorbeeld heel veel zorgen over heb

gemaakt, is bijvoorbeeld -- ik weet even niet of ik op de naam kan komen -- volgens mij de RISH uit Koeweit, maar pin me er niet op vast.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Revival of Islamic Heritage Society.

De heer **Bouharrou**: Ja, ja, dat is een organisatie waar ik me wel zorgen over maak, omdat die, hoe moet ik het zeggen ... Dat is niet alleen invloed, maar dan gaat het echt om proberen om internationale conflicten, zeg maar, via gemeenschappen uit te vechten, draagvlak te creëren, van een vijand een gemeenschappelijke vijand te maken. Er zit heel veel politiek tussen. Er worden allerlei uitlatingen gedaan over bijvoorbeeld slavernij van vrouwen. Dat zijn gewoon dingen die echt alle perken te buiten gaan. Dat zijn organisaties waar ik me wel zorgen om maak.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Wij krijgen die naam natuurlijk vaker terug, bij verschillende voorbeelden, en ook in de media komt die naar voren. Kunt u concreet aangeven waar zij hun invloed hebben?

De heer **Bouharrou**: Nee, ik kan niet concreet aangeven waar zij invloed hebben. Ik heb wel casussen voorbij zien komen in de media waar ze invloed hebben. Ik heb begrepen dat zij in meerdere landen actief zijn, maar ik kan u niet concreet aangeven in welke stad of in welke organisatie nog meer.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar u kunt wel aangeven dat ze in Nederland ook invloed hebben?

De heer **Bouharrou**: In ieder geval hebben gehad.

Mevrouw **Aukje de Vries**: En kunt u wel aangeven waar ze dan invloed hebben gehad?

De heer **Bouharrou**: Nou ja, goed, op zich is dat geen nieuws. De casus die hierna voorbij komt, in Den Haag hebben zij ...

Mevrouw **Aukje de Vries**: As-Soennah bedoelt u?

De heer **Bouharrou**: Ja. Maar of dat nog steeds zo is, weet ik dus niet, dus dat ...

Mevrouw **Aukje de Vries**: U gaf zonet ook aan dat moskeebesturen niet altijd weten of er voorwaarden meekomen met de financiering. Kunt u dat wat toelichten, want blijkbaar gaat u ervan uit dat er wel voorwaarden meekomen?

De heer **Bouharrou**: Als een buitenlandse organisatie bijvoorbeeld graag wil dat er een bepaalde prediker wordt afgevaardigd, dan is de vervolgvraag: waarom wilt u een bepaalde prediker hier naar Nederland afvaardigen? Beschikken wij zelf niet over goede imams die dat kunnen doen? Er worden bijvoorbeeld ook bestuursleden neergezet binnen een bestuur. Dat kunnen velerlei vormen van invloed zijn, bijvoorbeeld dat er in de statuten iets van een aanwijzing moet komen -- even los van die buitenlandse financiering -- bijvoorbeeld aangeven wat voor soort lesmateriaal of geschriften in een moskee zouden moeten komen. Wij geven ook vaak aan dat moskeebesturen en achterban ook goed moeten opletten, periodiek, wat er allemaal binnenkomt, omdat het soms ook weleens gebeurt dat een moskee, of een moskeebestuur, niet weet wat er allemaal binnenkomt.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Ik begrijp van u dat het niet zozeer dingen zijn die op papier staan, maar dat het misschien meer is wat de heer Sandee in een van de eerste interviews aangaf: de softpower die ervoor zorgt dat er toch bestuursleden of zeggenschap veranderen in de moskeeën.

De heer **Bouharrou**: Ja. Doorgaans gebeurt het wel subtiel, wat wij zien. Het is niet zo ... Ik denk dat het zeldzaam is wanneer we bijvoorbeeld harde contractuele afspraken tegenkomen. Het is meer de stroming die men dan probeert te importeren, om het zo maar te zeggen.

Mevrouw **Aukje de Vries**: We hebben voorbeelden gezien van de Maktoum Foundation bij de Essalam moskee, maar ook een Europe Trust Nederland. Zijn dat dan voorbeelden waaraan u denkt, waar opeens vertegenwoordigers vanuit de Golfstaten actief worden in de besturen?

De heer **Bouharrou**: Ik kan daar niet zelf uit eigen waarneming concreet heel veel over zeggen, behalve dan dat die berichten ook voorbijkomen. Als die berichten kloppen, dan denk ik dat het geen goede zaak is dat er bepaalde uitvloed wordt uitgeoefend. Ik moet wel zeggen dat ik de Al Maktoum Foundation juist er een goed voorbeeld van vind dat de achterban uiteindelijk toch de macht heeft teruggekregen, zeg maar, ten aanzien van de invloeden die vanuit het buitenland zijn gekomen. Dus daar was invloed vanuit het buitenland, maar je ziet dan vervolgens dat de gemeenschap toch weerbaar genoeg was om de macht weer terug te grijpen.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar u vindt de aanwezigheid van mensen uit de Golfstaten in dat soort besturen wel ongewenst?

De heer **Bouharrou**: Ik denk dat als ... Wanneer we het hebben over aanwezigheid van partijen, mensen, personen uit het buitenland in een Nederlands moskeebestuur, dan vind ik dat per definitie wel ongewenst. Ja.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Helder. U gaf eerder ook aan dat landen zoals Saudi-Arabië, als ze financiering geven, daar ook bepaalde doelen mee hebben. Kunt u dat kort toelichten? Het gaat er dan om een bepaalde islam in Nederland te stimuleren. Wat voor doelen hebben die landen?

De heer **Bouharrou**: Ik denk dat het belangrijkste motief op zich is -- ik vind daar zelf niks mis mee in beginsel -- wat ik net al aanstipte: dat er in het kader van zakat donaties of financieringen worden gedaan om moskeeën in het buitenland te helpen. Vaak wordt dan ook aangegeven dat een bepaald moskeebestuur over onvoldoende middelen beschikt om een moskee te bouwen. Dat is dan gewoon prima. Maar op het moment dat er donaties of financieringen worden gedaan waarbij ook wordt aangegeven dat een ultraorthodoxe stroming ook mee moet gaan, dus dat daar meer aandacht voor moet komen, bijvoorbeeld door bepaalde imams aan te stellen of door bepaalde bestuursleden aan te stellen, dan is dat niet goed. Je ziet ook dat er bijvoorbeeld, nadat er wat invloed is, of althans nadat er is gedoneerd of gesubsidieerd of gefinancierd, ook een beroep wordt gedaan op besturen. Dan hebben we het weer over die internationale conflicten, bijvoorbeeld het vragen om te gaan demonstreren of conferenties te gaan houden, dat soort zaken. Dat gebeurt allemaal best wel subtiel, maar ...

Mevrouw **Aukje de Vries**: U gaf bij RIHS ook al aan dat er internationale conflicten worden uitgevochten binnen de gemeenschappen. Hoe gaat zoiets dan in z'n werk? Kunt u dat eens schetsen?

De heer **Bouharrou**: Dan gaat het niet zozeer over uitvechten, maar het is meer: draagvlak creëren. Als we het bijvoorbeeld hebben over de sjiieten, de conflicten die daar zijn, althans het standpunt of de positie die daartegenover wordt gesteld: daar wordt hier dan ook aandacht aan gegeven, dus in een bepaalde preek.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar waarvoor wordt dan draagvlak gecreëerd?

De heer **Bouharrou**: Dat bijvoorbeeld sjiieten geen moslims zijn, of in ieder geval geen goede moslims, dat ze verbannen moeten worden, dat soort zaken.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Uit zich dat alleen mondeling of bij sprekers waar dat dan naar voren komt, of krijgt dat ook nog z'n uitwerking op andere zaken?

De heer **Bouharrou**: Tot dusver zie ik alleen dat het draagvlak wordt vergroot, dus dat je een standpunt inneemt. Ik heb zelf niet ervaren dat er gewelddadige conflicten of zo zijn.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar dat gebeurt dan via imams, sprekers, of ook via lesmateriaal, boeken?

De heer **Bouharrou**: Sprekers, met name sprekers. In de gevallen die ik tot nu toe voorbij heb zien komen, zijn het ook sprekers die uit het buitenland komen.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Kunt u daar een paar concrete voorbeelden van noemen?

De heer **Bouharrou**: De RIHS is een voorbeeld.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Wie van de RIHS komt hier dan als spreker?

De heer **Bouharrou**: Ik kan even niet op de naam komen, maar een paar jaar geleden is toen iemand afgevaardigd. Volgens mij is dat ook online. Ik weet niet of het nog steeds online staat. Die heeft daar iets over gezegd, bijvoorbeeld dat sjiieten geen moslims zijn.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Waar staat dat dan online? Is dat op bepaalde websites, op YouTubekanalen van bepaalde organisaties?

De heer **Bouharrou**: Dat kan ik niet met zekerheid zeggen. Ik zou even voor u moeten nakijken waar dat precies staat, of het überhaupt nog online staat.

Maar ik heb het zelf een keer online gezien. Volgens mij is dat ook een keer aan bod gekomen tijdens het onderzoek van Nieuwsuur, in de beelden van Nieuwsuur. Daar kunt u het volgens mij ook terugzien.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar dat was op de website van As-Soennah? Al-Yaqeen?

De heer **Bouharrou**: Dat weet ik zo niet.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Dat kunt u niet aangeven. Ik wil nog eventjes terugkomen op de voorwaarden. U zegt: het staat eigenlijk nooit op papier, het gaat veel subtieler. U heeft een paar voorbeelden genoemd. Ik wilde nog even kijken naar het lesmateriaal en bijvoorbeeld boeken. Hoe gaat dat in z'n werk, die subtiele beïnvloeding die er volgens u plaatsvindt?

De heer **Bouharrou**: Het kan zo zijn dat er bepaalde boeken vanuit een van de Golfstaten hiernaartoe worden gestuurd met de vraag of het verzoek om daaruit te onderwijzen. Vaak is het gewoon prima en staan er gewoon prima dingen in, maar soms staan er dingen in van bepaalde auteurs of wat dan ook, die gelinkt worden aan bepaalde organisaties. Er kunnen dingen in staan die zich niet verdragen met hoe wij de islam hier willen onderwijzen.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U noemt dat ongewenst. Maar kunt u dan voorbeelden geven van wat er in dat lesmateriaal staat waarvan u denkt: dat vind ik nou echt ongewenst?

De heer **Bouharrou**: Nou, bijvoorbeeld de positie van de vrouw. Dat is iets wat vaker terugkomt. Ja, als we het bijvoorbeeld hebben over hoe er wordt aangekeken tegen andere gemeenschappen, zoals bijvoorbeeld de joodse gemeenschap. Dat soort zaken.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Waarom kiezen organisaties ervoor om dan toch dat lesmateriaal te gaan gebruiken?

De heer **Bouharrou**: Ik denk niet dat dat een bewuste keuze is, want we maken mee dat op het moment dat we bijvoorbeeld een moskeebestuur erop wijzen, het dan ook verdwijnt. Ik denk dat dat onbewust gebeurt en dat men niet zo goed let op wat er allemaal in staat. Er komen gewoon heel veel boeken en heel veel geschriften. Er wordt niet altijd goed gekeken wat erin staat. Ik denk dat die bewustwording moet worden vergroot, met name in het informeel onderwijs, dat er goed wordt gekeken naar wat erin staat. Wat we ook weleens zien, is dat er soms gewoon boeken worden neergelegd in de moskee, zonder dat er überhaupt om toestemming is gevraagd om dat te doen.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Want u zegt: het vindt vooral in het informeel onderwijs plaats. Maar is het dan niet raar dat niet door een organisatie gekeken wordt wat voor inhoud die lessen zouden moeten hebben?

De heer **Bouharrou**: Op zich is dat niet raar. Ik denk dat je in beginsel mag vertrouwen op de organisaties of docenten die dat informele onderwijs verzorgen. Maar ik denk wel dat die bewustwording moet worden vergroot. Dat geldt overigens niet alleen voor het moskeebestuur, dat daarop moet letten, maar ook voor de ouders van de kinderen. Ik denk dat het goed is als ook ouders zich meer blijven bemoeien, zoals ook op de reguliere Nederlandse scholen gebeurt, met de inhoud van het lesmateriaal. Als dat gebeurt, dan verklein je het risico dat er iets tussen glipt.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar u zegt dat er op dit moment best een probleem is met het informeel onderwijs dat wordt gegeven via de moskeeën?

De heer **Bouharrou**: Ik denk dat de bewustwording veel groter moet worden. Ik heb de beelden voorbij zien komen. Ik moet u wel eerlijk zeggen dat ik niet

zie dat dit nou een structureel, ernstig, groot probleem is op de moskeeën. Het gros van de moskeeën doet het gewoon hartstikke goed. Dat moet wel goed benadrukt worden. Elke misser is er natuurlijk eentje te veel. Dat begrijp ik ook wel, maar ik denk dat we er wel proportioneel naar moeten kijken en dat daar een taak ligt en winst te behalen valt binnen de moslimgemeenschap zelf, die daar gewoon goed op moet gaan letten.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar dat gaat dan om die vijftien tot twintig moskeeën die u noemde, waar dat misschien ook wel een probleem is?

De heer **Bouharrou**: Ja, bijvoorbeeld, ja.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U heeft in 2018 aangegeven dat moskeeën eerder eigenlijk niet zo alert waren op de voorwaarden die meekwamen met de financiering, maar dat het risico nu meer wordt gezien. Waaruit blijkt dat?

De heer **Bouharrou**: Er is nu natuurlijk veel meer aandacht voor het fenomeen. U moet zich voorstellen dat wanneer een moskeebestuur een bepaalde moskee wil bouwen of een gebouw wil kopen, men heel erg bezig is met het zoeken van fondsen. In beginsel wordt dan eerst gewoon hier te lande gekeken, naar de gemeenschap. Maar op een gegeven moment kan er een aanvraag de deur uitgaan naar een organisatie uit het buitenland. Dan is men veel minder gefocust op de voorwaarden die mee kunnen komen. Er wordt ook weinig research gedaan naar de organisaties waar die aanvraag wordt ingediend. Dat heeft mede te maken met de professionaliteit van het moskeebestuur.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar doen moskeebesturen dat nu anders? U zegt dat het hoger op de agenda staat, maar gaan ze nu ook echt op onderzoek uit? Wie is het die de schenking doet? Wat mag ik ervan verwachten? Welke invloed kan ik daar misschien subtiel van verwachten?

De heer **Bouharrou**: Ja, dat gebeurt nu wel veel meer, omdat men weet dat wanneer het niet goed gaat of wanneer een organisatie bijvoorbeeld op een bepaalde lijst staat of weet ik veel, ze daarmee de moskeeën in verlegenheid kunnen brengen. Dus die bewustwording is, ook door de media-aandacht, groter geworden. Maar dat neemt niet weg dat er wel wat moet gebeuren, om verschillende redenen, om die transparantie te vergroten. Daarbij moet ik zeggen, maar misschien komen we daar straks op ... Ik zag bijvoorbeeld vorige week de casus Roermond voorbijkomen. Daar had de directeur van de taskforce het over. Dat was een casus waar lering uit kan worden getrokken, denk ik. Wij denken telkens dat, op het moment dat een moskeebestuur een aanvraag indient, het alleen maar gaat om de financiering vanuit het buitenland, dat daar iets mis mee zou zijn of dat een organisatie daar verkeerd zou zijn. Maar ook de organisaties uit het buitenland kampen met transparantie. Ook zij weten niet altijd of ze wel geld moeten doneren aan een bepaalde organisatie of die moeten financieren. In de casus Roermond is dat toen best wel verkeerd gegaan. Toen zagen we dat het ministerie heeft aangegeven dat een bepaalde moskee niet moest worden gefinancierd. Dat moskeebestuur heeft zich toen bij ons gemeld, vrij heftig geëmotioneerd, voor bijstand en advies. Wij hebben toen onderzoek gedaan naar het moskeebestuur. Ook aan de taskforce hebben we toen vragen gesteld. Later is gebleken dat er eigenlijk helemaal niets aan de hand was. Ik denk dus dat we daar heel goed op moeten letten, want zo'n moskeebestuur en zo'n moskee zijn dan wel veroordeeld in de regionale media, terwijl er niets aan de hand was. Uiteindelijk is de moskee wel gerehabiliteerd, maar ik denk dus dat we wel iets moeten gaan doen met transparantie.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Mijn collega komt zo nog op de maatregelen die mogelijk zouden zijn. U zegt dat het nu wel een discussiepunt is in besturen. Maar in het verleden werd natuurlijk ook over financiering gesproken: gaan we buitenlands geld halen voor een moskee? Dat werd natuurlijk ook wel besproken in stichtingsbesturen, neem ik aan. Dan misschien niet zozeer

over de invloed die daarbij kwam, maar wel gewoon: hoe gaan we dit financieren met elkaar?

De heer **Bouharrou**: Ja. Ja, met de kanttekening erbij dat in het verleden, vroeger, er veel minder geld werd aangetrokken om bijvoorbeeld een gebouw te kopen, een pand te kopen. Tegenwoordig zien we, als we hebben over financieren vanuit het buitenland, dat het soms echt gaat om miljoenen euro's, echt instituten. Ja, dan vraag je ook wel wat. Dat is gewoon niet op te brengen hier in Nederland.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U geeft aan dat het nu vooral voor hele grote bedragen is, maar in het verleden waren het vooral kleinere bedragen ...

De heer **Bouharrou**: Ja.

Mevrouw **Aukje de Vries**: ... om bijvoorbeeld sprekers, conferenties, lesmateriaal of boeken hiernaartoe te halen.

De heer **Bouharrou**: Ja.

Mevrouw **Aukje de Vries**: De heer El Damanhoury heeft in een van de eerdere gesprekken gezegd dat hij met geld dat is opgehaald met de zakat, min of meer zakelijk speculeerde. Is dat iets wat geoorloofd is?

De heer **Bouharrou**: Nou ja, geoorloofd ... Ik weet niet in welk perspectief, maar het komt vaker voor dat organisaties uit het buitenland niet zozeer doneren, maar echt financieren met een zakelijk perspectief.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar ook als het met de zakat is opgehaald?

De heer **Bouharrou**: Dat weet ik niet. Ik weet dat als het gaat om de zakat, daar islamitische regels voor zijn. Dat geld hoort ter beschikking te worden

gesteld voor een goed doel, bijvoorbeeld een moskee. Het is volgens mij niet de bedoeling dat dat commercieel wordt gebruikt. Maar goed, waar de grens precies ligt, weet ik niet. Ik weet ook niet welke afspraken concreet zijn gemaakt tussen beide partijen. Dat is natuurlijk wel heel belangrijk. Ik kan er niet met zekerheid iets over zeggen of het wel of niet goed is. Daar heb ik te weinig feiten voor.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U hebt eerder in het verhoor aangegeven dat er geld komt uit de Golfstaten, maar ook uit Marokko. Hoe komt dat geld naar Nederland toe? Gaat dat via bankrekeningen, money transfers, cash, misschien via hawala-bankieren?

De heer **Bouharrou**: De gevallen die ik ken ... Ik heb de voorbeelden vorige week voorbij zien komen, maar in de gevallen die ik ken, gaat het allemaal giraal. Kijk, we moeten wel begrijpen dat wanneer er geld vanuit het buitenland wordt verstrekt, men daar niet zo veel ... Die hebben daar geen problemen mee. Die verstrekken gewoon geld en die denken dat ze daarmee gewoon goed doen. Dat gaat gewoon giraal. Als het contant gaat, vraag ik me af waarom dat dan contant moet gaan, maar ik ken die gevallen niet als ik heel eerlijk ben.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U kent geen voorbeelden dat het contant gebeurd is?

De heer **Bouharrou**: Ik ken zelf geen voorbeelden dat het contant gebeurd is, nee.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar u zou dat wel ongewenst vinden, omdat het dan toch meer buiten het zicht blijft?

De heer **Bouharrou**: Ik vraag me dan af waarom het contant zou moeten gebeuren. Dat is dan even een vraag die ik zou stellen.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Ik wil nu naar een ander blok overgaan, dat meer gaat over de impact op de gemeenschap. U heeft in het drieluik van NRC en Nieuwsuur aangegeven dat de beelden van een aantal Koeweitse gastpredikers, waaronder Othman Al Khamees, in 2013 voor u toch wel schokkend waren, omdat ze openlijk geweld goedkeurden. Kun je de aanwezigheid van dat type predikers en sprekers koppelen aan geldelijke donaties uit het buitenland?

De heer **Bouharrou**: Ik denk dat wanneer er geld wordt verstrekt vanuit het buitenland vanuit een bepaalde organisatie, en die organisatie ook invloed heeft op het afvaardigen van de prediker hier in Nederland, die koppeling redelijkerwijs gemaakt kan worden.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar kunt u ook zien dat andere moskeeën dan de moskeeën die tot die vijftien of twintig behoren, in aanmerking komen voor geld uit de Golfstaten?

De heer **Bouharrou**: Nee, dat kan ik niet met zekerheid zeggen. Dat ... Nee, dat kan ik niet zo met zekerheid zeggen.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Krijgt u als raad ook signalen uit het buitenland dat er ongewenste zaken gebeuren binnen bepaalde moskeeën?

De heer **Bouharrou**: Kunt u de vraag nog een keer herhalen?

Mevrouw **Aukje de Vries**: Of er ongewenste boodschappen komen en of u daar signalen van krijgt vanuit moskeeën, bijvoorbeeld die bij uw raad zijn aangesloten.

De heer **Bouharrou**: Nou, niet zozeer. Ik denk alleen over het lesmateriaal, waar ik het al over had, of bijvoorbeeld dat er bepaalde predikers hier te

lande zijn die dan lezingen geven. Dat zijn signalen die we weleens krijgen en waar we dan aandacht voor hebben. Maar de meeste signalen die we krijgen, zijn meer vanuit het land zelf, dus dat er bepaalde predikers zijn of bepaalde uitlatingen worden gedaan of ... Het kan van alles zijn, maar wij focussen ons meer op Nederland en minder op het buitenland.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U zegt dat u signalen vanuit het buitenland krijgt over bepaalde predikers. Welke landen zijn dat dan?

De heer **Bouharrou**: Ik krijg weleens signalen uit bijvoorbeeld Marokko dat hier bijvoorbeeld een bepaalde prediker is waarvoor dan aandacht moet komen. Daar kijken we dan even naar. Niet in alle gevallen leidt dat tot iets, maar we letten er wel op.

Mevrouw **Aukje de Vries**: "Daar kijken we even naar". Dan zijn er blijkbaar signalen dat het extreme boodschappen zijn of ...?

De heer **Bouharrou**: Bijvoorbeeld iemand die in het verleden weleens wat extremere uitlatingen heeft gedaan of boodschappen heeft gegeven. Dan kijken we even of het een uitglijder is geweest of dat het iets structureels is, zoiets.

Mevrouw **Aukje de Vries**: En wat gebeurt er daarna, als het iets extreems blijkt te zijn en geen uitglijder?

De heer **Bouharrou**: Ja, dan ... Tot nu toe is dat niet voorgekomen, moet ik zeggen, tenzij ... In de gevallen waarin iemand in Nederland al extreem is geweest, haalt dat al vrij snel de media. Tot nu hebben wijzelf niet zo vastgesteld dat er iemand uit het buitenland is die heel extreem is geweest en blijft. Maar als dat plaatsvindt, nemen we contact op met de toezichthouders.

Mevrouw **Aukje de Vries**: En de toezichhouders zijn dan ...?

De heer **Bouharrou**: Dat kan iedereen zijn, bijvoorbeeld de NCTV of gemeenten.

Mevrouw **Aukje de Vries**: En die acteert daar dan ook op?

De heer **Bouharrou**: Die kan daarop acteren. Wij hebben er vervolgens niet zo veel zicht op wat er dan precies gebeurt, maar die kan dan acteren.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Dick Schoof van de AIVD was hier op de eerste dag aanwezig om een toelichting te geven op alle ontwikkelingen die er spelen. Hij sprak nadrukkelijk over façadepolitiek bij een aantal moskeeën. Herkent u dat?

De heer **Bouharrou**: Ik denk dat hij erop doelt dat er dan bepaalde predikers of in ieder geval personen zijn die naar de buitenkant toe heel progressief overkomen, maar er vervolgens tijdens lezingen of preken in besloten setting extremere opvattingen worden geuit. We komen dat weleens tegen, moet ik zeggen. Of dat nu heel structureel gebeurt, kan ik niet zeggen. Daar heb ik geen zicht op. Daar heb ik ook geen cijfers van. Maar het komt wel voor.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar u herkent wel het beeld dat de heer Schoof heeft aangegeven over de façadepolitiek in relatie tot een aantal moskeeën in Nederland?

De heer **Bouharrou**: Nou ja, een aantal moskeeën ... Het zijn meer predikers die dan langs verschillende moskeeën gaan om bijvoorbeeld te preken. Het is dan niet gelijk gezegd dat ze verbonden zijn met of aangesteld zijn op een moskee. Voor uw beeldvorming moet u begrijpen dat predikers of imams in verschillende moskeeën lezingen kunnen geven. Zij worden dan uitgenodigd. Dat betekent niet dat wanneer een bepaalde imam een bepaalde uitlating

doet in een moskee, die moskee daar dan achter staat. Daar moet dus wel onderscheid in worden gemaakt. Maar wat we ...

Mevrouw **Aukje de Vries**: Vindt u dat logisch? Dat je iemand die je verwerpelijk vindt of die dingen zegt waar je niet achter staat, uitnodigt om te spreken in jouw moskee?

De heer **Bouharrou**: Ik denk dat wanneer een moskeebestuur weet dat iemand echt onverdraagzame preken geeft, echt fundamenteel niet goed, ze zo iemand geen podium moeten bieden om een preek te geven. Wanneer een prediker bijvoorbeeld kritisch is of bepaalde uitlatingen doet waarvan niet gelijk kan worden gesteld dat ze heel erg onverdraagzaam zijn, dan denk ik dat het ook de taak van een moskeebestuur is om verschillende opvattingen te laten horen. Maar de grens ligt natuurlijk wel bij echte onverdraagzaamheid, bijvoorbeeld als we het hebben over de positie van de vrouw en dat soort zaken. Dat is allemaal not done.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Maar u vindt dan ook dat een moskeebestuur zou moeten zeggen: ik vind niet dat zo iemand uitgenodigd moet worden in de moskee als spreker, als imam of voor conferenties?

De heer **Bouharrou**: Als we het hebben over echt onverdraagzame teksten, dan vind ik dat het podium moet worden geweigerd.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U bent zelf behoorlijk open geweest, ook in de media. U heeft zonet ook al kort iets aangegeven over dreiging of angst of dat soort zaken. Kunt u daar nog iets meer over vertellen? U bent in 2018 natuurlijk redelijk aanwezig geweest in de media, ook op dit punt.

De heer **Bouharrou**: Wat bedoelt u dan specifiek?

Mevrouw **Aukje de Vries**: U bent redelijk open geweest, u hebt dingen benoemd, ook in de media, ook in het drieluik van Nieuwsuur en NRC. Heeft u daar daarna ook gevolgen van gehad, bedreigingen op social media of dat soort zaken?

De heer **Bouharrou**: We hebben toen wel, zeg maar, wat sociale druk gehad. Sommigen maken je dan het verwijt dat je moslims tegen mekaar uitspeelt; verdeeldheid. Maar goed, dat zijn geen dingen waar ik echt van onder de indruk raak. Ik denk dat daar misstanden zijn vastgesteld. Daar is gewoon aandacht voor gekomen. Daar moet een oplossing voor komen, niets meer en niets minder. Ik denk ook dat door dit soort onderzoeken en ook door dit soort misstanden, de meerderheid van de moslimgemeenschap, maar ook moskeebesturen, inzien dat dat anders moet.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U krijgt ook wel steun vanuit de moslimgemeenschap, ook wel openlijke steun?

De heer **Bouharrou**: Ja. Ja, we krijgen veel steun. Men vindt het ook goed dat het gebeurt, dat de weerbaarheid ook vanuit de moslimgemeenschap zelf komt en dat men ook de hand in eigen boezem steekt. Dat vindt men gewoon goed. Natuurlijk zullen er altijd personen of organisaties zijn die het niet leuk vinden dat dit gebeurt, met name uit de ultraorthodoxe hoek. Maar ja, dat is een gegeven.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Vindt u dat de gemeenschap zich er voldoende over uitspreekt dat het goed is dat dit soort zaken benoemd wordt?

De heer **Bouharrou**: Ik zie voldoende ... Ik zie heel vaak dat mensen, personen, het goed vinden dat we ons daarover uitspreken. Ik hoor ook heel veel signalen -- echt ongelooflijk veel -- van afkeuring van dat soort misstanden binnen de moslimgemeenschap. Die halen niet altijd de media, maar het gebeurt wel heel veel. Wat ik in de openingsverklaring al aangaf: ik

zie zelf gewoon heel veel succesverhalen, maar dat is de stille meerderheid. Zij laten wat dat betreft nooit echt van zich horen in het publieke debat. Ja, ik denk dat er in ieder geval binnen de moslimgemeenschap een belangrijk debat gaande is, een belangrijk gesprek gaande is. Uiteindelijk zal de moslimgemeenschap hier op een hele goede, sterke manier uit gaan komen en er op een hele volwassen manier mee omgaan.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U gaf zostraks de invloed van social media al aan, ook voor het uitdragen van boodschappen. Nu zien we dat As-Soennah een enorme website heeft, waar heel veel op te vinden is, ook YouTubekanalen. Kunt u iets meer vertellen over de rol van internet bij beïnvloeding?

De heer **Bouharrou**: Ja. Ik denk dat sociale media echt een van de belangrijkste dingen zijn waar we ons op moeten focussen, extreem belangrijk zelfs. Je kunt via Twitter en via Facebook zo'n groot bereik hebben, internationaal gezien. Je kunt er een podium mee creëren om, zeg maar, boodschappen de lucht in te slingeren, maar je kunt op sociale media ook andere boodschappen, boodschappen van de meerderheid, aanvallen. Ik denk zelf ... Een paar maanden geleden zijn we een pilot gestart in een Nederlandse gemeente om te proberen het geluid van de meerderheid -- dan hebben we het over imams, predikers, geleerden, sleutelpersonen -- te faciliteren, ook op sociale media, zodat zij veel meer van zich kunnen laten horen en ook echt het debat aangaan. Want ik denk dat daar de oplossing zit. Met alle respect, ik denk niet dat de overheid daar heel veel tegen kan doen. Misschien is dat ook wel goed. Vaak is het natuurlijk ook vrijheid van meningsuiting en vrijheid van godsdienst. Ik denk dat dit een strijd is die de moslimgemeenschap gewoon moet gaan voeren. Ik zie hele sterke imams, predikers, die een hartstikke goed geluid verkondigen maar gewoon niet voldoende gefaciliteerd worden om van zich te laten horen op sociale media. Dat willen we gaan faciliteren.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Welke onlinebeïnvloeding van de jeugd en de kinderen ziet u?

De heer **Bouharrou**: Nou ja, dan wordt er heel erg geappelleerd aan je islamitische identiteit. Dat je niet altijd mee moet doen met de samenleving, daar komt het eigenlijk op neer. Dat kunnen heel veel voorbeelden zijn, bijvoorbeeld: je mag niet meedoen met nieuwjaar vieren, je mag vrouwen geen hand geven, je moet een nikab dragen; in ieder geval wordt dat heel erg gestimuleerd, om het zo even te zeggen. Ja, het kan echt van alles zijn. Dat kan toch wel leiden tot isolatie. Als je daar dan een andere opvatting over hebt, kun je soms wel de wind van voren krijgen. Als een prediker of een aanjager -- zo noem ik het even -- dan zo overtuigend is op sociale media en ook volgelingen heeft, dan moeten we daar iets tegenoverstellen.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U zegt eigenlijk dat een groot deel van de beïnvloeding van de kinderen en de jeugd plaatsvindt via onlinemediã. Daardoor zijn ze misschien ook vatbaarder voor de politiek-salafistische leer.

De heer **Bouharrou**: Dat denk ik wel, want de personen waar we het over hebben die op sociale media actief zijn, zijn verbaal heel begaafd. Die kunnen echt op een ontzettend overtuigende wijze en ook op een aantrekkelijke wijze zaken overbrengen. Jongeren zitten al heel vaak op sociale media en online. Als we dat afzetten tegen de traditionele imams, die vaak in moskeeën of ergens in lokalen het publiek toespreken, vaak ook nog in de Arabische taal, dan is dat veel minder aantrekkelijk. Ik ben zelf ook iemand die vaak heel veel moeite heeft gehad om bijvoorbeeld bepaalde preken te begrijpen. Die worden dan in het Arabisch gegeven. Dan denk ik ook af en toe: wat wordt hier nou precies gezegd? Dan kan het aan je uitgelegd worden als jongere, maar dat is niet hetzelfde als dat een prediker het zelf goed kan overbrengen. Zet dat af tegen de aanjagers op sociale media, die gewoon hartstikke ...

Mevrouw **Aukje de Vries**: Denkt u dat de moslimgemeenschap op dit moment voldoende weerbaar is tegen die salafistische aanjagers?

De heer **Bouharrou**: Nee, ik denk wel dat daar wat winst valt te behalen. Ik denk dat de moslimgemeenschap wel weerbaar is, maar ik denk wel dat er veel winst valt te behalen. Ik zie namelijk dat de aanjagers groeien. Het aantal groeit en ook het bereik groeit, wordt groter. We zien dus dat die ultraorthodoxe stroming wat groter wordt. Ik denk dus wel dat er werk aan de winkel is.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Vandaag hebben we het vooral over de casus As-Soennah, maar wij spreken woensdag natuurlijk nog over de casus alFitrah. U heeft eerder aangegeven dat er klasjes waren in Nijmegen waar alFitrah eigenlijk probeerde voet aan de grond te krijgen. Hoe is dat in z'n werk gegaan? Hoe werden die jongeren dan beïnvloed?

De heer **Bouharrou**: Zoals we zelf hebben kunnen vaststellen: er wordt niet aangegeven vanuit welke organisatie de klasjes worden opgericht. Wat je dan vaak ziet, is dat iemand, een docent of iemand die heel betrokken is, moskeebesturen benadert en het voorstel doet om lokalen te gebruiken. Vaak willen ze lokalen dan gratis gebruiken. Wat ze dan doen, is dat ze aanbieden om ook de leerlingen van de moskee zelf te onderwijzen, ook gratis. Dat is natuurlijk heel erg aantrekkelijk op het eerste gezicht. Dan beginnen ze met een bepaald klasje. Vervolgens zien we dat het er de eerste paar lessen allemaal gewoon heel goed uitziet. Ouders worden er ook best wel goed bij betrokken. Zij zien alleen maar hoogkwalitatief onderwijs op een goede manier. Vervolgens zie je gaandeweg het proces dat het wat orthodoxer wordt. Ik heb zelf meegemaakt dat klasjes op een gegeven moment dan worden afgeplakt, dus dat de ramen worden afgeplakt, omdat men geen pottenkijkers wil hebben. Ja, dan maak je je wel zorgen. Het zijn dus incidenten die echt heel weinig voorkomen, maar áls ze voorkomen, is dat natuurlijk ontzettend schadelijk.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U gaf eerder aan dat er aanwijzingen zijn dat alFitrah eraan verbonden is. Denkt u dat het een bewust beleid van alFitrah is om dat op deze manier te doen?

De heer **Bouharrou**: Ik denk dat dat het gevolg is ... Ik moet wel even erbij zeggen dat ik zelf niet wist dat alFitrah of een organisatie daarvan erachter zat. Maar op een gegeven moment word ik dan gebeld door een invloedrijke imam, die mij daarop wijst en mij dan ook wijst op de persoon die de lessen geeft en onder wiens invloed die staat. Ja, dan ga je zo iemand confronteren daarmee. Dan wordt er geen antwoord gegeven, maar men weet dan wel dat het dan klaar is, dus dan vertrekken ze.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Wat was er volgens u zo schadelijk aan die lessen, aan dat lesmateriaal dat werd gebruikt in die klasjes?

De heer **Bouharrou**: Ik hoorde van anderen dat het dan steeds orthodoxer wordt. Men wil dan dat je -- zo noemen ze dat dan -- helemaal teruggaat naar de leer zoals die vroeger was. Dat brengt dan datgene mee waar we het over hebben gehad, het handjes schudden en waar ik het net allemaal over heb gehad. Dus het niet meevieren van allerlei zaken, bepaalde opvattingen hebben tegenover andere gelovigen ... Je komt daarmee als het ware met je rug naar de samenleving te staan.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U zegt eigenlijk: het begint relatief gematigd in de eerste lessen, maar daarna wordt het langzaamaan wat extremer qua gedachtegoed?

De heer **Bouharrou**: Ja, want een gemiddeld moskeebestuur zal, op het moment dat je aangeeft "wij komen op een bepaalde manier iets onderwijzen", de deur voor je neus dichtklappen. Men probeert dus eigenlijk heimelijk naar binnen te komen. Daar komt het eigenlijk op neer. Men is dan

niet transparant over de methodes, over het doel en over de leer. Alleen al om die reden vind ik dat je daar dan mee moet stoppen.

Mevrouw **Aukje de Vries**: U heeft dat in Nijmegen gezien, maar ziet u dat ook in de rest van het land?

De heer **Bouharrou**: Niet gezien, maar wel gehoord dat er in meerdere steden dat soort klasjes worden gehouden. Ik denk dat dat ook het gevolg is -- daar hebben deskundigen in het verleden ook voor gewaarschuwd ... Op het moment dat een bepaalde organisatie, die wij dan ongewenst vinden, wordt aangepakt, dan gaat zo iemand wel ondergronds. Het gevolg daarvan is dat het zich vaak op een bepaalde manier verspreidt over het land en er op andere podia geprobeerd wordt om die lessen te geven.

Mevrouw **Aukje de Vries**: Ik begrijp dat dit dan een vorm is waarvan u zegt dat die ondergronds gaat en je er minder zicht op hebt.

De heer **Bouharrou**: Dat zou kunnen. Dat zou kunnen, ja.

De heer **Van Raak**: Ik wil daar nog heel kort op door. U zegt dat alFitrah ook heimelijk infiltreert in moskeeën, ook in moskeeën die verbonden zijn aan de Raad van Marokkaanse Moskeeën Nederland, dat u zich daar grote zorgen over maakt en dat u er ook in slaagt om ze weer buiten de deur te zetten. Hoe gaat dat? Dan spreekt u die moskeebesturen aan en dan wordt er een gesprek gevoerd over wat voor organisatie men in huis heeft?

De heer **Bouharrou**: Ja, dat is best wel lastig. Het is natuurlijk lastig omdat we binnen de gemeenschap niet graag anderen willen afdoen, om het zo maar even te zeggen. Soms zijn er zelfs bestuursbesluiten voor nodig om die klasjes te laten stoppen, omdat er toch wel wat verdeeldheid is. Zover is het dan al. Vaak is de doorslaggevende reden om te stoppen toch wel de beeldvorming, het doel en de reputatie van de organisatie die erachter zit.

Dan gebeurt dat ook, maar het geeft wel aan dat het lastig is om er een einde aan te maken als het eenmaal een behoorlijke slag heeft gemaakt.

De heer **Van Raak**: U zegt dat dat best moeilijk is, omdat er veel discussie is of het wel of niet toegestaan moet worden. Er zijn dus ook veel mensen die het goed vinden dat dit soort irregulier onderwijs binnen de moskee wordt gegeven?

De heer **Bouharrou**: Nou, ik denk dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen irregulier onderwijs en de manier waarop. Irregulier onderwijs is gewoon prima; dat zult u elk moskeebestuur ... Daar sta ik ook achter. Het is heel belangrijk. We zien ook in andere gemeenschappen dat het belangrijk is dat er heel veel aandacht wordt gegeven aan de islam en ook de identiteit. Maar het is niet prima wanneer er op een bepaalde manier, die zo onverdraagzaam is met de Nederlandse samenleving en de fundamentele normen en waarden die wij hier kennen ... Dan is dat gewoon niet prima. Maar als ik het erover heb dat het lastig is als bepaalde ouders denken "waarom zouden we ermee stoppen?", dan heb ik het meer over het feit dat ze hen het vertrouwen willen geven of dat ze iemand niet zo snel willen veroordelen, en niet zozeer dat het dan heel slecht zou zijn of dat er echt ernstige misstanden plaatsvinden. Op het moment dat er ernstige misstanden plaatsvinden, denk ik dat iedereen zover is om te zeggen: dit willen we niet. Niemand wil zijn kind op 3-0 achterstand brengen, zeg maar.

De heer **Van Raak**: Hebt u ook contact met As-Soennah gehad?

De heer **Bouharrou**: We hebben wel met mensen vanuit de moskee contact gehad, maar niet met ... Met het moskeebestuur heb ik volgens mij een of twee keer, misschien drie keer contact gehad.

De heer **Van Raak**: Hoe verliepen die contacten?

De heer **Bouharrou**: Ja, gewoon prima. Ik heb een keer de voormalige bestuursvoorzitter gezien bij het ministerie, toen we het hadden over het convenant.

De heer **Van Raak**: De heer Taheri was dat?

De heer **Bouharrou**: Ja. Ja, dat verloopt op zich gewoon prima.

De heer **Van Raak**: Over dat convenant: tussen 2016 en 2018 is geprobeerd om afspraken te maken over financiering vanuit het buitenland, om dat stop te zetten of in ieder geval transparant te maken. Dat is stukgelopen; dat is niet gelukt. Kunt u vertellen waarom dat niet is gelukt?

De heer **Bouharrou**: De directe aanleiding om met het convenant te beginnen was eigenlijk het onderzoek van Nieuwsuur. Toen hadden wij zoiets van: hier moeten we iets aan gaan doen. Toen hebben we als raad, samen met het Contactorgaan Moslims en Overheid, het initiatief genomen om iets te doen aan zelfregulering. We hebben toen ook het ministerie van SZW daaromtrent benaderd om ons te faciliteren daarin, omdat wij het belangrijk vonden dat ... Wij zagen de terechte zorgen bij de overheid en bij de samenleving en we vonden dat het belangrijk was dat het ministerie daar ook bij betrokken zou worden, omdat zij ook met bepaalde voorstellen bezig waren. We hebben toen het initiatief ... Als we het hebben over ongewenste financiering, dan hadden we het over maximaal vijftien tot twintig moskeeën waarbij dit speelde, zoals ik al zei. Wij meenden dat het betrekkelijk eenvoudig op te lossen was door zelf binnen de gemeenschap tot een convenant te komen, zodat we niet alle 500 moskeeën in het land gingen opzadelen met hoge kosten, inspanningen et cetera. Door het ministerie werden ook twee regionale moskeekoepels uitgenodigd, die zich ook terecht grote zorgen maakten en die ook achter het voornemen stonden om te gaan reguleren. Alleen vonden zij dat dat voor alle religieuze instellingen moest gelden, dus ook voor de kerken en de synagogen. Ook vonden ze dat het

thema religieuze financiering verbreed moest worden en dat dit onderdeel moest worden van een veel bredere oplossing, zoals de professionalisering van moskeebesturen. Wij meenden dat dat niet zou gaan werken, dat dat veel te breed zou zijn. Ik vond het zelf ook een ongeldige redenering in die zin, want als er een misstand zou zijn binnen de kerken, zie ik ook niet zo snel dat de Raad van Kerken ons gaat vragen: goh, zouden jullie ook mee willen doen om misstanden binnen de kerken op te lossen? Bovendien werd er gewoon onvoldoende onderscheid gemaakt tussen zelfregulering en het opleggen van wetten van overheidswege. Als je het hebt over het opstellen van wetten, dan moet je het over alle religieuze instellingen hebben, maar als je het hebt over zelfregulering, dus ons initiatief, dan vind ik dat dat gewoon moet kunnen en dat we zelf onze eigen problemen moeten kunnen oplossen. Ja, dat wilden ze toen niet. Toen zijn ze zelf nog wel verdergegaan ...

De heer **Van Raak**: Wie waren "ze", die niet wilden?

De heer **Bouharrou**: De twee regionale koepels.

De heer **Van Raak**: Ja. Dat zijn de Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond en het Samenwerkingsverband Islamitische Organisaties Regio Haaglanden. Klopt dat?

De heer **Bouharrou**: Ik hoor het u zeggen.

De heer **Van Raak**: Ja. Tot die laatste behoort ook As-Soennah. Waren die ook betrokken bij deze gesprekken voor die zelfregulering en voor dat convenant?

De heer **Bouharrou**: Ik kan mij herinneren dat tijdens een van de eerste bijeenkomsten in ieder geval de voormalige bestuursvoorzitter erbij betrokken was, dat hij de koepel toen vertegenwoordigde ten aanzien van het onderwerp, ja.

De heer **Van Raak**: Ja. En dat was de heer Taheri?

De heer **Bouharrou**: Ja.

De heer **Van Raak**: Deelde die meneer Taheri ook uw zorgen over financiering uit het buitenland?

De heer **Bouharrou**: Voor zover ik me kan herinneren, gaf hij aan dat hij die zorgen wel deelde, maar dat hij alleen vond dat het voor iedereen moest gelden. Nou ja, dat hele brede spectrum dus. Hij vond dat dat anders moest. Voor zover ik me kan herinneren, vond hij ook dat het probleem niet zo groot was als wij allemaal dachten.

De heer **Van Raak**: U was het daar niet mee eens?

De heer **Bouharrou**: Nee. Nee, wij waren het daar niet mee eens, nee.

De heer **Van Raak**: U zou die zelfregulering nog steeds als een goede optie zien?

De heer **Bouharrou**: Ja, wij zien de oplossing echt binnen de moslimge- ... Ik denk dat die zelfregulering haalbaar is. Er is tussentijds ook een bestuurswisseling geweest bij het CMO, dus het Contactorgaan Moslims en Overheid. Inmiddels is er een einde aan gekomen. Het is gestabiliseerd daar. Het CMO heeft aangegeven dat ze de handschoen graag willen oppakken, dus de regulering kan nu worden voortgezet wat ons betreft.

De heer **Van Raak**: We hebben eerder de heer El Boujoufi van het CMO gesproken. Klopt het dat er in de gesprekken twee personen waren die geen convenant wilden, geen zelfregulering wilden?

De heer **Bouharrou**: Twee koepels bedoelt u dan, denk ik?

De heer **Van Raak**: Twee personen.

De heer **Bouharrou**: Dat was volgens mij de vorige voorzitter van het CMO -
- daar hebben we het dan volgens mij over -- die tijdelijk voorzitter was of
althans tussentijds voorzitter was. Die koos het standpunt van de twee
regionale koepels. Binnen de andere regionale koepel was het standpunt
helder: die wilden dat dan ook niet.

De heer **Van Raak**: Dus de eerste persoon zou dan de voormalige voorzitter
van het CMO zijn geweest en de tweede persoon zou dan de heer Taheri zijn
geweest.

De heer **Bouharrou**: Nou, ik moet wel even erbij zeggen dat Taheri
betrokken was bij die eerste of tweede bijeenkomst, toen we het hierover
hadden. Daarna zijn er andere vertegenwoordigers van die regionale koepel
geweest. Dat standpunt is ongewijzigd gebleven. Ik moet dat dus wel even
goed nuanceren. Het is dus niet zo dat meneer Taheri bij al die
bijeenkomsten is geweest.

De heer **Van Raak**: Als het gaat om maatregelen, doen moskeeën en
moskeekoepels dan op dit moment naar uw idee genoeg om deze politiek-
salafistische ... of, zoals u het noemt, die minderheid buiten de deur te
houden?

De heer **Bouharrou**: Ik zie dat er veel gebeurt. Ik zie dat moskeebesturen,
met name door de verjonging, professionaliseren en zich daar meer bewust
van zijn, terwijl ze natuurlijk ook wel wat kwetsbaarder zijn voor invloeden
van buitenaf; dat zie ik ook. Maar ik denk dat er wel meer gedaan kan
worden. Ik denk dat wij intern moeten stoppen ... Zoals het bijvoorbeeld ook
bij de Raad van Kerken gaat: er is intern altijd discussie en debat. Maar ik

denk dat wij het ons niet zo heel erg kunnen veroorloven om die verdeeldheid, dus die strubbelingen, te bespreken, maar dat we eenduidig de handschoen moeten oppakken en veel meer kunnen doen, ook bindende afspraken maken. Ik denk dus dat er met name winst te behalen valt in het aangaan van veel meer convenanten -- zelfregulering -- en die ook bindend te laten verklaren.

De heer **Van Raak**: Zouden die afspraken naar uw idee ook gemaakt kunnen worden met die vijftien tot twintig moskeeën die u ultraorthodox noemt?

De heer **Bouharrou**: Ik weet niet of dat met hen te maken ... Ik denk dat ze uiteindelijk niet anders kunnen qua achterban, zeg maar, omdat ze dan zien dat ze buitengesloten worden. We kunnen het verleden natuurlijk niet ongedaan maken. Als er eenmaal is gefinancierd, dan is er gefinancierd. Dat kun je dus niet ongedaan maken. Aan de andere kant denk ik dat het helemaal niet zozeer noodzakelijk is om iedereen aan boord te hebben. Op het moment dat je de meerderheid aan boord hebt -- dat aantal zal alleen maar groeien -- dan laat je ook good practices, goede voorbeelden zien. Van degenen die dan niet mee willen doen, weet je dan ook prima dat ze niet mee willen doen. Dan is de vraag vervolgens waarom je dan niet mee wilt doen. Maar de illusie dat je 100% aan boord krijgt? Dat gaat 'm niet worden.

De heer **Van Raak**: Bij het mislopen van dat covenant en die zelfregulering hebben we het kort gehad over het Samenwerkingsverband Islamitische Organisaties Regio Haaglanden en de rol van As-Soennah daarin. Kunt u ook nog kort aangeven wat de rol is geweest van de Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond?

De heer **Bouharrou**: Ja, dat is een regionale koepel waar tientallen islamitische organisaties bij aangesloten zijn, ook verschillende moskeeën. Die vonden dat de regulering ook moest gelden voor alle religieuze instellingen, dus die kozen hetzelfde standpunt. Op zich is dat prima. Ik

begrijp het punt en ik begrijp ook de zorg helemaal als we het hebben over "gaat dat slagen?". Ik dacht zelf van niet. Ze hebben het zelf geprobeerd. Ik vind het heel jammer dat het niet is gelukt, want ik denk wel dat ze het met alle goede bedoelingen hebben gedaan. Ik zie ook veel professionaliteit bij de regionale koepels, alleen denk ik dat we ons meer moeten focussen op onszelf en niet zozeer op anderen. Ik denk dat daar wel wat winst valt te behalen.

De heer **Van Raak**: En wat zou de politiek moeten doen? Wat zou Nederland moeten doen? Wat zou er in uw ogen moeten gebeuren om deze ongewenste beïnvloeding vanuit het buitenland tegen te gaan?

De heer **Bouharrou**: We hebben zelf een voorstel gedaan een aantal jaar geleden. Wij denken dat met name de elementen of de aspecten transparantie en weerbaarheid heel belangrijk zijn. Wij denken dat de overheid en de politiek zich meer moeten focussen op de uitingsvormen, dus het ongewenste gedrag, en minder op het fenomeen orthodoxie, omdat dat echt ongrijpbaar is voor de overheid. We zien dat dat telkens toch misgaat, overigens ook bij onderzoekers buiten de overheid. We hebben bijvoorbeeld een onderzoeker gehad die onderzoek heeft gedaan naar het salafisme bij moskeeën. Die heeft in het verleden een progressieve moskee uit Leiden, die toch wel rolmodel staat voor Nederland, gekwalificeerd als onverdraagzaam en salafistisch. Daarmee scheer je dan echt alle moskeeën over één kam. Ik denk dat we ons echt moeten focussen op de ongewenste vormen.

Als we het hebben over transparantie: wij zien zelf niets in een verbod. Wij vinden dat echt een paardenmiddel, nog los van het feit hoe je dat zou willen gaan doen. Wij denken dat transparantie heel belangrijk is. Met name denken wij aan een commissie als intermediair, waaraan bijvoorbeeld personen vanuit de moslimgemeenschap kunnen deelnemen en waar academici en geleerden met oog voor grondrechten aan zouden kunnen deelnemen. Ook denken wij -- heel belangrijk -- aan een toezichthouder zoals de Autoriteit Financiële Markten. Een of twee leden zouden daaraan

kunnen deelnemen, omdat zij heel veel ervaring hebben met transparantie bij het aantrekken van fondsen. Mevrouw De Vries sprak net al over beleggingen en speculanten uit Golfstaten. Het komt gewoon voor dat het zakelijk wordt, dus dat er zakelijke financieringen worden verstrekt. Iets als een informatiedocument of een prospectus zou dan uitkomst kunnen bieden. Ik denk dat dat ook handelingsperspectief biedt. Ik hoorde vorige week ook de heer Rijssenbeek het daarover hebben. Hij vond ook dat transparantie heel belangrijk is. Op het moment dat zo'n informatiedocument of prospectus wordt opgesteld, dan is dat transparant naar iedereen. Het is een juridisch bindend document. Er staat gewoon ontzettend veel in: waar je voor staat, waar je het geld voor nodig hebt, een tijdsplanning en ga zo maar door. Het is transparant naar de achterban toe, want de achterban moet gewoon weten waar het bestuur geld voor aantrekt. Het is transparant naar de organisatie uit de Golfstaten waar de financiering wordt aangetrokken. En het is transparant naar de overheid en naar de toezichhouders. Op het moment dat in strijd daarmee wordt gehandeld, kun je optreden, privaatrechtelijk en ook bestuursrechtelijk.

Een ander aspect is de weerbaarheid vergroten. Wij denken dat de focus dan met name moet liggen op informeel onderwijs, professionalisering van moskeebesturen en de Nederlandse imamopleiding. Wij zijn nu met het CMO en de VU bezig om daar een heel mooi project van te maken, een opleiding van te maken. Dat soort zaken zullen de weerbaarheid vergroten. Op het moment dat wij beschikken over goedopgeleide Nederlandstalige imams, die kunnen bogen op net zo veel kennis als imams uit het buitenland, dan is het ook niet meer zo nodig om imams vanuit het buitenland te vragen.

De heer **Van Raak**: Als ik u goed begrijp, wilt u meer transparantie via een intermediair, een toezichhouder en een prospectusplicht. Aan de andere kant wilt u werken aan de weerbaarheid: een imamopleiding en de stem van de meerderheid van gematigde moslims meer laten horen, vooral ook op sociale media. Toen het zonet ging om een wettelijk verbod, noemde u dat

een paardenmiddel. Kunt u ten slotte nog toelichten waarom dat in uw ogen een paardenmiddel is?

De heer **Bouharrou**: Nou ja, we hebben het over een aantal instellingen waarbij dit speelde. Op het moment dat we het gaan hebben over een verbod, zal dat verbod sowieso dienen te gelden -- dat geldt overigens ook voor de transparantie -- voor alle religieuze instellingen. Wij denken dat dat niet zoveel oplost. We praten over partijen, organisaties, die over heel veel geld beschikken. Die kunnen ook op andere manieren het geld hier krijgen. Ik denk ook dat je financiering niet moet verbieden. Ik zou niet weten hoe je dat in een wet zou moeten opleggen. Ik denk echt dat we naar transparantie moeten gaan. Ik denk dat we het proportioneler kunnen aanpakken.

De **voorzitter**: Dan zijn we hiermee aan het einde van dit verhoor gekomen. Ik dank u hartelijk voor uw komst naar de Kamer. Ik sluit deze vergadering.

Sluiting 11.29 uur.